

Nemzeti Közsolgálati Egyetem
Rendészettudományi Doktori Iskola

**Doktori (PhD) értekezés
tézisfüzet**

Dr. Hudák Krisztina Eszter

**Régészeti leletek illegális feltárásának és
kereskedelmének megakadályozása**

Témavezető:

Dr. habil. Varga János, nyugalmazott határőr ezredes
NKE Rendészettudományi Kar
Határrendészeti Tanszék

Társ-témavezető:

Dr. Csaba Zágon pénzügyőr alezredes
egyetemi adjunktus
NKE Rendészettudományi Kar
Vám- és Pénzügyőr Tanszék

Budapest, 2022

Régészeti leletek illegális feltárásának és kereskedelmének megakadályozása

A tudományos probléma megfogalmazása

A disszertáció kutatási problémáját abban határozom meg, hogy ha a témát, a régészeti örökségvédelem illegális oldalát, az illegális feltárás és kereskedelem problémáját minden lehetséges oldalról körbejárom, elkülönítem, összegyűjtöm, továbbá egységben elemzem a témakör elemzéséhez szükséges ismeretanyagokat és a hozzájuk tartozó szakirodalmat, akkor jobban láthatóvá válik-e a probléma vagy problémák, amelyek a mai siralmas régészeti örökségvédelmi helyzetet előidézték és amelyek meghatározása a továbblépés, azaz a szakmai hatékonyságnövelés feltétele? Azt feltételezem ugyanis, hogy eddig Magyarországon a foglalkozás szerint elsajátított előzetes ismeretek alapvetően befolyásolták a témakör (a régészet) problémáinak okaihoz és megoldásához kapcsolódó véleményeket, és ezek egyike sem reális. Elsősorban az összefüggések ismeretének hiánya és ebből fakadó hamis képzetek és bizalmatlanság, valamint a rossz strukturális szerkezetből adódó túlfeszített munka és ebből eredő fásultság jellemzi az oldalakat, amelyeknek a hatékonyság érdekében eddig is együtt kellett, vagy kellett volna működniük egymással.

A rendészet feladata és kapacitása elsősorban a jogszabályok maradéktalan betartatására korlátozódik. Még a teljes munkaidőben ezzel a témával foglalkozó rendőrnek is természetesen hízagosak a régészetre vonatkozó ismeretei. A jogszabályok pontos ismerete mellett az a gyakorlati tudása van, amely a sikeres munkához alapvetően szükségeltetik. Hasonlóképpen, a régész is csak a saját oldalát látja, a rendőr munkáját és szempontjait kevésbé érti meg. Végezetül a jogi oldal képviselői, a bírók, szakjogászok, ügyvédek szintén természetesen elsősorban a jogi összefüggéseit ismerik és értik a témakörnek. Az illegális műkincskereskedelem azonban olyan összetett, a szervezett bűnözéshez sok szállal, a pénzmosás révén abba esetenként mélyen beágyazott tevékenység, ahol egy összetett, a törvényes jogrendet kijátszó problémára keresünk, a kihívásnak megfelelően, hatékony, törvényes, összetett, sokszereplős, többoldali választ.

Kutatási célok, hipotézisek megfogalmazása

A doktori disszertáció célja az, hogy elemezze, értékelje, rendszerezze és egy helyen próbálja rögzíteni mindazokat a témára vonatkozó alapvető ismereteket, amelyek közös

nevezőre hozhatják az eltérő megközelítéseket és alapját tudják képezni egy elméleti továbblépésnek, azaz a tematikus szakrendészet fogalmi és tartalmi kialakításának.

A tudományos probléma és kérdésfelvetés alapján megfogalmazhatóvá válnak azok a hipotézisek, amelyeket a disszertáció egyes fejezeteiben igazolok, vagy legalább részben igazolok (amennyiben a módszer, vagy a rendelkezésre álló adatok csak részben, vagy egyáltalán nem teszik lehetővé a tudományos alapokon nyugvó állásfoglalást). Azt is vizsgálom, hogy a hipotézisekből milyen új, rendszerező eredmények születnek a rendelkezésemre álló adatok szisztematikus elemzését követően.

- H1: Első hipotézisem szerint az illegális műkincspiac hálózatos jelenség. A nemzetközi illegális műkincspiac útvonalai részben vagy egészben fedik a nemzetközi illegális fegyver- és drokkereskedelem útvonalait.
- H2: A második hipotézis megfogalmazása szerint a Nyugat-Balkánon halad át az egyik legfontosabb nemzetközi illegális kereskedelmi útvonal, amely mindent szállít, amelyre fizetőképes kereslet van. Emellett nem életszerű, hogy a Skandinávia, illetve Nyugat-Európa felé haladó útvonal Magyarországot semmilyen esetben nem érinti. A magyar államhatároknál, valamint magyar területen elfogott néhány műtárgy éppen azt jelzi, hogy a magyar utakat is használják műtárgyszállításra.
- H3: A harmadik hipotézis szerint az illegális gyűjtők és azok beszállítói nem feltétlenül részei a szervezett bűnözésnek Magyarországon, de lehetnek azokkal is kapcsolataik, vagy maguk is lehetnek szervezett bűnözésből életvitelszerűen élők, bár ez nem jellemző. A hipotézis második része szerint a hazai illegális műkincspiac nemcsak a tranzitforgalomban érdekelt, hanem hazai szereplői is lehetnek. Külföldi gyűjtők és beszállítók jelen voltak és vannak Magyarországon, ezért a műkincspiac legalább annyira kötődik a nemzetközi, mint a hazai piachoz, és egyértelmű, de nem állandó kapcsolódási pontjai vannak a nemzetközi szervezett bűnözéssel.
- H4: A negyedik hipotézis az internetes eladási felületek használatáról és a kiberbűnözésről azt fogalmazza meg, hogy az internetes eladási felületek (aukciós oldalak) használata a kiberbűnözés kategóriájába esik minden esetben; akár egyedi eladó, akár bűnözői kör árulja az illegálisan birtokolt régészeti korú tárgyat. A vagyoni károkozás a gyors, anonim eladással a Magyar Állam sérelmére történik.

H5: Az ötödik hipotézis arra mutat rá, hogy a kulturális örökségvédelem jelenlegi rendszere Magyarországon fejlesztésre szorul a kulturális javakkal való visszaélések hatékonyabb felderítése, az eredményes kapcsolati hálóelemzés, elfogás és bizonyítás sikere érdekében.

A disszertáció témájának és tudományos problémafelvetéseinek részletes elemzéseit, értékelését követően az összegző fejezetekben újra bemutatom az elemzések legfontosabb eredményeit és a hipotézisek igazolhatóságára vonatkozó eredményeket. Ezekben a fejezetekben összefoglalom szakrendészeti javaslataimat és ajánlásaimat is, amelyek a jelenlegi rendszer jobbításának, továbbfejlesztésének érdekeit szolgálják.

A kutatási módszerek megfogalmazása és a szakirodalom áttekintéséhez alkalmazott módszertan

Munkamódszeremre jellemző, hogy az elemzések során nagyon figyelek arra, hogy a hipotéziseket ne preconcepcióknak tekintsem, a bizonyítás ne legyen kényszeredett, erőltetett. A dolgozat számos egyéni vizsgálatot tartalmaz, mert a témakör hazai vonatkozásait be kellett illeszteni nemzetközi összefüggéseibe. A kutatás során néhány nehézséggel is meg kellett küzdeni. Ebben a témában korábban alig volt magyar nyelven hozzáférhető tudományos igényű szakirodalom; azaz szinte mindent, az adatokat is elsősorban külföldi szakirodalomból kellett kigyűjteni és a módszertant elsajátítani, majd a második lépésben ehhez az alaphoz, az adatokhoz és a módszertanhoz kellett illeszteni a magyar anyagot, amelyről szintén alig volt nemcsak szakirodalom, de hozzáférhető adat is. Ezért a hazai kutatás során felhasználtam, érvelésemben támaszkodtam olyan hazai szóbeli forrásokra, anonim adatokra is, amelyek forrása gyakran nem volt megadható a nyilatkozók adatvédelme miatt.

A szakirodalom módszeres gyűjtése és a számos szóbeli adatközlő mellett nagyban támaszkodtam a Nemzeti Közszerületi Egyetem Egyetemi Központi Könyvtár és Levéltára segítségével hozzáférhető adatbázisokra, repozitóriumokra. Az eltelt években készült cikkeimben, illetve jelen doktori értekezésben számos olyan külföldi szakirodalmi tételt dolgoztam fel, amelyek tartalma és módszertana ismeretlen volt a magyar tudományos élet számára. A 2019-2020. tanévben elnyert doktorjelölti Új Nemzeti Kiválóság Program (ÚNKP) ösztöndíj révén több, a témában hiánypótló, alapvető fontosságú szakkönyvvel gazdagítottam az NKE Központi Könyvtárát, mivel az ösztöndíjhoz külföldről történő könyvbeszerzési

lehetőség is társult. Így a későbbi érdeklődők számra már egy biztosabb elméleti kiindulási alap fog rendelkezésre állni a vásárolt szakirodalom és az elkészült doktori disszertáció révén.

A több tudományág képviselői által többféle módszerrel összegyűjtött releváns adatok részletes vizsgálata és rendszerezett összegyűjtése után körvonalazódott számomra az az adathalmaz, amelyet rendszerezni kellett, és amelynek feldolgozása a kirajzolódó hipotézisek megfogalmazására és a legfontosabb következtetések levonására alkalmas. Tehát maguknak a tudományos hipotéziseknek a felvetése is csak egy előzetes, komolyabb gyűjtőmunka után volt lehetséges. Ezért a bevezető fejezetben megfogalmazott hipotéziseket az összegyűjtött adatok segítségével kívánom bizonyítani, vagy bizonyítékok hiányában elvetni. Az általam használt munkamódszerek közül kiemelendő a hazai és nemzetközi szakirodalom feldolgozása, a dokumentumelemzés, interjúk készítése a témában érintett személyekkel, valamint a témához kapcsolódó kérdőív szerkesztése és a beérkező válaszok statisztikai elemzése.

Nemzetközi összefüggések

Az illegális műkincs-kereskedelem nemzetközi összefüggéseiről írt fejezetben öt tudományág, a hadtudomány, a rendészettudomány, a nemzetközi jog, a 20. századi történelem és a régészet (régészeti örökségvédelem) egymástól eltérő, de a téma összetettsége miatt együttesen alkalmazandó módszereit alkalmazom. Az értekezés megközelítési módja az egyes tudományágak saját kérdésfeltevésain és módszerein szándékom szerint túlmutat.

A régészeti korú műtárgyak (a legelterjedtebb nemzetközi szabályozás szerint 100 évnél régebbi, a magyar szabályozás szerint 1711 előtt készült tárgyak) és a régészeti lelőhelyekről (a földből vagy földfelszínről, ásatás, terepbejárás során előkerült régészeti leletek) illegális feltárása (ezáltal a lelőhelyek megrongálása, elpusztítása) és anyagi haszonszerzés céljából történő nemzetközi értékesítése, illegális kereskedelme világszerte összetett probléma. Nem lehet valós képet kapni, ha kizárólag csak régészeti, csak rendészeti, vagy csak büntetőjogi megközelítésből vizsgáljuk, főleg, hogy olyan nehezen megfogható károkozás is kapcsolódik hozzá, mint az egyéni és közösségi kulturális identitás elleni sérelem. Ezért a dolgozat mindegyik oldal megmutatására törekszik.

A fémkereső műszerek robbanásszerű elterjedése és technikai fejlődése nyomán az 1960-as évek óta, de különösen az ezredfordulótól kezdődően mindenhol nemzetközi és egyben nemzeti problémává vált a régészeti lelőhelyek, a kulturális örökség egyedi és pótolhatatlan jellegű értékeinek fosztogatása. A lelőhelyekről eltulajdonított leletek vagy közvetlenül

magánygyűjtőkhöz kerülnek, vagy bekerülnek az illegális műkincspiac hálózatába. Ritkább esetben a megtalálók nem ismerik fel értéküket és hétköznapi tárgyként használják őket.

A régészeti korú tárgyak tömeges elrablása az illegális fémkeresőzés állandó veszélye mellett több, jól meghatározható 20. és 21. századi történelmi eseményekkel is kapcsolatba hozható. Az első nagy műtárgykrízis 1945 után történt a II. világháborúban hadviselő felek tömeges műtárgy-zsákmányolásainak köszönhetően. A zsidóktól elvett műtárgyak egy része máig nem került vissza az örökösökhöz.

A második nagy műtárgykrízis a 2003. évi iraki háború idején kezdődött az ókori Mezopotámia pótolhatatlan kincseit tartalmazó bagdadi múzeum kifosztásával, majd 2011 után az arab tavasz eseménysorozatával érintett országokban, 2014 után pedig az Iszlám állam által ellenőrzött területeken folytatódott. A 21. század első két évtizedében nagy mennyiségű műtárgy indult útnak illegális csatornákon keresztül Nyugat-Európa és az USA felé, ezeknek a tárgyaknak a kereskedelme korábban sosem látott méreteket öltött.

Az ingó és ingatlan kulturális örökség tömeges pusztulása a II. világháborúban megkerülhetlenné tette azt a folyamatot, amely az ezredfordulóra a hadviselő államok hadseregeinek egyre nagyobb mértékű bevonását eredményezte az örökségvédelem szempontrendszerének is megfelelő katonai tervezésbe. A II. világháború örökségvédelmi szempontú következtetéseit a Hágai Konvenciók vonták le 1954-ben. A fejezetben bemutatom az amerikai hadsereggel kapcsolatos amerikai kormányzati erőfeszítéseket és elvi megközelítéseket, amely az elmúlt évtizedben jelentős fejlesztéseket hajtott végre a kulturális örökség megvédése érdekében a háborús övezetekben. Az Amerikai Egyesült Államoknak az UNESCO-ban és a NATO-ban egyformán hangsúlyos, egyfajta „civilizációs zászlóshajó” szerepe van, amely hatással van a nemzetközi örökségvédelmi trendek alakulására is. A szervezett és a fehérgalléros bűnözés megállítása érdekében, amelyekkel a régészeti örökségvédelem kapcsolatba kerülhet, szintén adottak a tengerentúli kapcsolatok az Európában működő amerikai intézetek szakértőin keresztül. Mára a régészeti örökségvédelem prioritássá vált a katonai stratégiai tervezésben. Az ebben a tekintetben élen járó amerikai hadsereg régészeket, örökségvédelmi szakértőket foglalkoztat, amerikai és egyéb nemzetközi szervezetekkel együttműködve műholdas távérzékelési módszerekkel figyelik több örökségvédelmi szempontból (is) meggyengült állam területén található lelőhely állapotát a helyi hatóságok munkáját segítve.

A nemzetközi kutatási eredményekből származó adatokat felhasználó elemzéseim arra is rámutattak, hogy a háborúkkal, zavargással sújtott, biztonságpolitikai szempontból ún. gyenge vagy bukott államokban a lakosság kulturális identitásának megőrzése, erősítése, a

kulturális örökség helyzetének stabilizálása, a gyenge államokból kiinduló tömeges illegális műkincskereskedelem felderítése, leleplezése és megakadályozása nemzetközi programok és stratégiák segítségével az elmúlt években biztonságpolitikai prioritássá vált. A gyenge államok örökségvédelmi érdekérvényesítő képességének csökkenése olyan biztonságpolitikai kockázat, amely kockázatelemzésekkel kimutatható, a kockázati tényezők csökkentésével javítható.

Az illegális kereskedelem felderítése és felszámolása rendészeti eszközökkel történik. A kapcsolódó bűncselekmények (lopás, lelőhely-rongálás, pénzmosás, csalás, okirat hamisítás) skálája változatos, felderítésük széles körű nemzetközi együttműködéseket, számos szakértő részvételét igényli. A rendészeti szervek számára létfontosságú szakmai, művészettörténeti és régészeti információk megszerzése (pl. hamisítvány felismerése, lopott régészeti lelet felismerése forrásországának lehetséges meghatározása céljából) szükségszerűen független civil szakértők, civil szervezetek segítségével történik. Rámutattam, hogy emellett a rendészeti szervek kiválasztott állományának alapszintű, de időszakosan ismétlődő, közvetlen régészeti örökségvédelmi képzése fontos feladat, hogy örökségvédelmi alapismereteiknek köszönhetően a megfelelő kérdést tudják feltenni a nyomozás részleteibe be nem vont civil szakértőnek, vagy akár a terheltek, illetve, hogy a régészeti leleteket fel tudják ismerni, ki tudják szűrni.

A nemzeti kulturális örökségek, összességében az emberiség egyetemes kulturális öröksége ellen elkövetett háborús és egyéb bűncselekmények összetett kihívásaira csak összetett, sokszereplős válaszokat érdemes adni. Elemeztem a válaszlépéseket; így a kultúrpolitikában a biztonságiasítási folyamatok elindítását, a hadseregben az örökségvédelmi specialisták megjelenését, a bűnügyi felderítésben a bűnüldöző szervek és a civil hatóságok, szervezetek, szakértők szorosabb együttműködését. További válaszlépés a legálisan működő műkincskereskedők és aukciósház-tulajdonosok részéről az aukciók figyelése, a gyanús eredetű műtárgyak eltávolítása az adásvételi kínálatból, a nemzetközi jogászok részéről a restitúciós ügyek, a lopott leletek visszaadásának előtérbe kerülése, a civil szervezetek részéről megfelelő kommunikációs stratégiák révén a bűnmegelőzés elősegítése.

A második műtárgykrízis óta az illegális kereskedelem mértéke még inkább felfelé ível, a COVID-járvány is hatással van az árképzésre. A régészeti leletek sokszor drága és értékes presztízstárggyá, befektetési tárggyá váltak. Figyelemre méltó az utóbbi kb. öt évben a kínai befektetők és műgyűjtők egyre nagyobb, exponenciálisan növekvő szerepvállalása a műtárgypiacon.

Az első hipotézis szerint az illegális műkincspiac hálózatos jelenség és a nemzetközi illegális műkincspiac útvonalai részben vagy egészben fedik a nemzetközi illegális fegyver- és drogkereskedelelem útvonalait. A hipotézis igazolásához felhasználtam a 21. századi

hálózatelmélet (Barabási Albert-László) és a kriminológia (Jay Albanese) eredményeit, mivel a két tudományág módszerei és kérdésfelvetései elméleti szinten tökéletesen alkalmasak a vizsgált folyamat leírásához. A hipotézis egy vagy több gyakorlatban működő sokszereplős illegális műkincs-kereskedelmi hálózatot részletesen bemutató bolgár esettanulmány (Marina Cvetkova) eredményeinek alapján is valószínűsíthető. A hipotézis bizonyítására felhasználható volt a nemzetközi szakirodalomban, valamint az Interpol és az Europol vizsgálatai (pl. SOCTA jelentés) nyomán jól dokumentált tényálláshalmaz, amely a második mőtárgykrízist követő közel-keleti illegális kereskedelmi folyamatokra, különösen az Iszlám Állam fegyver- és műkincskereskedelmi tevékenységére hívta fel a figyelmet. A vizsgált nemzetközi szakirodalom nagyságrendileg közvetlenül a drog- és fegyverkereskedelem után helyezte el rangsorban az illegális mőtárgykereskedelmet, amelyet az Interpol a szervezett bűnözés körébe sorol. A bemutatott mali esettanulmány egy terroristavezér precedens értékű peréről és számos más adat arra utal, hogy a kulturális örökség ellen elkövetett bűncselekmények, a lelőhelyrongálás, műemlékrongálás, vagy az illegális műkincs-kereskedelem felderítésével el lehet jutni azokhoz a bűnelkövető személyekhez, csoportokhoz és hálózatokhoz, akik a régészeti leletek illegális kereskedelme mellett terrorizmussal, droggereskedéssel és fegyverkereskedéssel is foglalkoznak.

A legfontosabb javaslatom, ajánlásom a rendészeti szervek régészeti-művészettörténeti jellegű továbbképzésének kialakítására és működtetésére vonatkozott, példaként tekintve a talán egyetlen igazán jó gyakorlat, a hadsereg állományához tartozó, de műkincsrendészeti feladatokat ellátó, alapos régészeti és művészettörténeti kiképzésben is részesülő olasz Carabinieri Art Squad világszerte elismert, sikeres tevékenységére.

Nemzeti összefüggések

A nemzeti kontextusokról szóló 2. fejezetben elsősorban a hatályos jogszabályokra és előzményeikre, valamint régész, történész, jogász publikációkra támaszkodom, több ponton túllépve és tovább gondolva a korábbi kutatások eredményeit. Három tudományág (történettudomány, régészettudomány, államtudomány) módszereit alkalmazva vázoló fel a régészeti leletek védelmével is foglalkozó régészeti örökségvédelem jogszabályi és intézményi keretrendszerét, valamint a régészek, legális (=”múzeumbarát”) és illegális fémkeresősök, örökségvédelmi hatóságok sokszereplős hálózatait. Ezek ismerete nélkül hazai környezetben az illegális műkincskereskedelem egyéb hálózatainak működése érdemben nem értelmezhető.

Az 1. fejezetben leírtakhoz hasonlóan a hidegháború időszakától kezdve mutatom be az 1945 utáni Magyarország műtárgyvédelmi szabályozásait, kulturális örökségvédelmi témájú törvényerejű rendeleteit, a műkincsrablásokkal kapcsolatba hozható néhány hírhedt bűncselekményt és az állambiztonsági szervezetek működését. Ez a fejezet több ponton is kapcsolódik a műtárgyvédelem nemzetközi történetéhez, mert az 1. fejezetben bemutatott nemzetközi egyezményeket Magyarország saját jogrendjébe is beillesztette. A rendszerváltás előtti törvényerejű rendeletek számos rendelkezését átvette és tovább fejlesztette a jelenleg hatályos 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről (Kötv.), azaz a régészeti örökségvédelem és műtárgyvédelem jelenlegi rendszere egy igen hosszú folyamat eredménye.

A rendszerváltás előtt elkövetett „műkincses” bűncselekmények bemutatása és irántuk megfigyelhető figyelem fenntartása (pl. a Seuso-kincs nyugatra csempészése, vagy az 1973. évi betörés az Aquincumi Múzeumba) azért fontos és aktuális ma is, mert ezek a bűncselekmények jórészt máig megoldatlanok. A hazánkból kivitt régészeti leletek talán ma is egy műkincskereskedőnél vagy egy gyűjtőnél, vagy bárhol máshol lappanganak. Más bűncselekményekhez képest a Seuso-ügynek a szakirodalomban is jól dokumentált története jó példaként, esettanulmányként használható fel a név szerint is ismert műkereskedők és gyűjtők hálózatának, kapcsolatrendszerének jobb megértéséhez.

A jelenkori hazai kulturális örökségvédelem legfontosabb jogszabályát, az örökségvédelmi törvényt a hatályban lévő végrehajtási rendeletével együtt részletesen vizsgáltam. Csak a törvény régészeti örökségvédelmi (lelőhelyvédelmi) és műtárgyvédelmi nézőpontjaival foglalkoztam, de kitértem a kulturális javak fogalmának meghatározására és a kulturális örökségi elemek kárára elkövetett törvénysértések szankcionálására is. Ezután vázoltam a Kötv. hárompilléres örökségvédelmi koncepciójának árnyoldalait és következetlenségeit. Az intézményi változásokat bemutatva elemeztem, hogy a kulturális örökségvédelem érdekérvényesítő képességét nagymértékben meggyengítette az intézményrendszer folyamatos átalakulása és széttagolása 2012-2021 között. A 2012-ben, majd 2016-ban, a kulturális minisztérium irányítása alól kivett és megszüntetett középszintű irányító szervek (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Forster Központ) helyett csak 2021-ben merült fel újra egyáltalán igény egy régészeti központi irányító szerv (Magyar Nemzeti Múzeum, Nemzeti Régészeti Intézet) létrehozására.

A nemzeti örökségvédelmi rendszert taglaló fejezet igazolta, hogy a hazai örökségvédelmi intézményrendszer hálózatában a kulturális javak, benne a régészeti leletek védelme érdekében létrehozott központi örökségvédelmi hatóság (jelenleg a Miniszterelnökség Műtárgyvédelmi Hatósági Főosztálya néven) a központi csomópont, amely nem, vagy csak

nehezen megkerülhető. Szükséges és hatékonyság-javító lenne nemcsak műtárgyvédelmi hatósági, hanem rendészeti szempontból is, ha a régészeti ügyekkel is rendszerszinten foglalkoznia egy ilyen hatóság, akár egy önálló régészeti műtárgyfelügyeleti iroda keretei között is. Jelenleg ugyanis a Főosztály régészeti leletekkel kapcsolatban csak eseti ügyekben jár el. A jelenlegi rendszer régészeti szempontú áttekintése, a gyenge pontok megállapítása után rámutattam a Nemzeti Régészeti Stratégiát megalapozó 2018-ban kiadott kormányhatározatban röviden megemlített Régészeti Műtárgyfelügyeleti Iroda létrehozásának előnyeire, a régészeti leletek illegális kereskedelmének szisztematikusabb felderítése és visszaszorítása érdekében.

Ezután összehasonlítottam a Btk. közigazgatás rendje elleni és vagyon elleni bűncselekmény tényállásait (kulturális javakkal való visszaélés, lopás, jogtalan elsajátítás, rongálás, pénzmosás) az illegális lelőhelyfeltárást és kereskedelmet szabályozó örökségvédelmi jogszabályokkal és a szervezett bűnözés fogalmával a hazai büntetőjogban, nemzetközi példákat is figyelembe véve. Az örökségvédelmi és büntetőjogi jogszabályok együtt is alkalmazhatók a régészeti lelőhelyeket fosztogató illegális fémkeresősök esetében.

A fémkeresősökről szóló részletes alfejezet nem előzmény nélküli, mivel korábban is írtak már régészek tanulmányokat fémkeresősökről és a közösségi régészetről. Az ő néhány megállapításukra már lehetett támaszkodni a fejezet készítésekor. Az általam írt fejezet azonban a régész végzettségű szerzők régészeti örökségvédelmi megközelítése mellett a kriminológiai (pl. profilalkotás fémkeresősökről) és büntetőjogi szempontokat is figyelembe vett (a bűncselekmények bizonyíthatóságának, a szervezett bűnözéshez való kapcsolásának kérdése). A hatóságokkal együttműködő múzeumbaráttal fémkeresősökkel és régészekkel közösen működtetett közösségi régészeti modelleket a bűnmegelőzés fontosságának figyelembevételével vizsgáltam.

A 2. nemzeti fejezetben összegyűjtött adatok vizsgálata, a következtetések levonása és a régészeti korú kulturális javak, régészeti leletek fokozottabb védelmére irányuló, inkább rendszerszintű javaslataim már átvezetnek a 3. rendészeti kérdéseket taglaló fejezetbe, amelynek több megállapítása a 2. fejezet eredményein alapul.

Rendészeti összefüggések

Az illegális műkincs-kereskedelem elleni fellépés rendészeti összefüggéseit bemutató 3. fejezet egy rendészetelméleti bevezetővel kezdődik. Javaslatot tettem egy új örökségvédelmi szakrendészet létrehozására, amely együttesen alkalmazza a régészettudomány, a kulturális örökségvédelem és rendészettudomány módszertanát. Az elméleti megalapozó rész után

konkrét esetek vizsgálatával folytattam a témakör kifejtését, három ellátási láncot mutatva be táblázatok segítségével.

Az első ellátási lánc modellje a Magyarországon illegális feltárással eltulajdonított régészeti leletek útját mutatja be a műkincskereskedőkön és egyéb illegális szereplőkön keresztül a célországbeli végállomásig, amely legtöbbször egy gyűjtő magángyűjteménye lesz. Az ellátási lánc bizonytalan láncszemeinek rekonstrukciójához figyelembe vettem az 1. nemzetközi fejezetben részletesen bemutatott bulgáriai esettanulmány modelljeit, amelyek a hazai viszonyokhoz is jól alkalmazhatók.

A **második ellátási lánc** Magyarországgal, mint tranzitországgal számol és a forrásországtól a célországig vagy piacországig eljutó régészeti lelet útját mutatja be.

A **harmadik ellátási láncot** a műtárgyhamisításról, régészeti leletek hamisításáról, a hamisítás magyar büntetőjogi vonatkozásairól és a hamisítványok leleplezését szolgáló természettudományos vizsgálatokról szóló fejezetben mutattam be, amelyet a hamisítás témakörének szenteltem. Ebben az esetben az ellátólánc modelljének kiinduló pontja a hamisító műhely, ahonnan kereskedelem útján kerül a hamisítvány (esetleg eredeti régészeti leletekkel együtt) a célországba, ahol útjának végpontja a hamisítványt fel nem ismerő gyűjtő, kereskedő, vagy aukciósház.

Mindhárom ellátási lánc bemutatásánál kitértem az anyagáramlás, pénzáramlás és információáramlás kérdéseire. Ezeket az áramlási folyamatokat részben a hálózatot működtető illegális szereplők és az általuk elkövetett bűncselekmények (pl. a kulturális javakkal való visszaélés, vagyon elleni bűncselekmények, pénzmosás, csalás, okirathamisítás), részben pedig a hálózatot megbénítani igyekvő legális szereplők szemszögéből vizsgáltam.

A következő alfejezetben a rendőrség régészeti korú kulturális javak és régészeti lelőhelyek, leletek védelmében betöltött szerepét vizsgáltam a Magyar Rendőrségről szóló, többször módosított 1994. évi XXXIV. törvényből kiindulva. Kiemelt figyelmet kapott a régészeti ügyekben nyomozásokat folytató Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztálya, amelynek működését a vonatkozó rendészeti szakirodalom és anonim beszélgetések nyomán mutattam be. Javaslatot tettem az Alosztály hatékonyságnövelő személyi fejlesztésére. A kulturális javak, műtárgyak nyilvántartását a HERMON Körözési Rendszerben a hatályban lévő körözési törvény és egy ORFK utasítás felhasználásával mutattam be. Kitértem az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENyÜBS) régészeti korú kulturális javakkal kapcsolatos eredményeire és hiányosságaira is.

Régészeti ügyekben elengedhetetlen a rendőrség szakértőkkel fenntartott többirányú együttműködése. Rámutattam a rendőrség bizalmi-kapcsolati hálózatában két fontos

csomópont: a külföldről, az országhatárokon kívülről származó lefoglalt leletekkel szakértői szinten foglalkozó Szépművészeti Múzeum és a Magyarország területéről származó lefoglalt leleteket megvizsgáló Magyar Nemzeti Múzeum szerepére.

A rendőrségi törvény előírásait alapul véve vettem sorra a rendőrség régészeti leletekkel összefüggésbe hozható határrendészeti feladatait. Ebben az alfejezetben került előtérbe a kulturális javak sérelmére elkövetett bűncselekmények bűnügyi helyzetének meghatározása kockázatelemzéssel, valamint a kockázatelemzési modellek használhatósága a határrendészetben, különös tekintettel a CIRAM kockázatelemzési modellre, valamint a fenyegetettség és a sebezhetőség mértékére.

A vámigazgatás legfontosabb feladatainak vizsgálatában a régészeti leletek, régészeti korú kulturális javak védelmében a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény volt számomra a kiindulópont. Ezen kívül számos részletkérdés képezte vizsgálataim tárgyát: kockázati hatások, trendek, előrejelzések, gerjesztő faktorok, Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer (EKÁER) és a tranzitforgalom szűrése. Meghatároztam azokat a jellegzetes árutípusokat, tárgytypusokat, amelyekkel a NAV pénzügyőrei vámellenőrzés vagy mélységi ellenőrzés során leginkább találkozhatnak. Ebben a fejezetben is megfogalmaztam a rendészeti oldal, a pénzügyőrök örökségvédelmi-régészeti továbbképzésének szükségességét. Kiemelten fontosnak tartom ugyanis, hogy a javasolt továbbképzéseken részt vevő pénzügyőrök tisztítatlan, illetve restaurálatlan állapotban is lássanak tárgyakat, mert munkájuk során nagy eséllyel így fognak velük találkozni.

A második hipotézis szerint a Nyugat-Balkánon halad át az egyik legfontosabb nemzetközi illegális kereskedelmi útvonal, amely mindent szállít, amelyre fizetőképes kereslet van. Nem életszerű, hogy a Skandinávia, illetve Nyugat-Európa felé haladó útvonal Magyarországot semmilyen esetben ne érintené. A magyar államhatároknál, valamint magyar területen elfogott néhány műtárgy-együttes éppen azt jelzi, hogy a magyar utakat is használják műtárgyszállításra. A többnyire újsághírek, részben pedig az újsághíreket feldolgozó szakirodalom alapján ismert esetek a Balkán felől érkező és Nyugat-Európa felé utazó csempészekről alátámasztják a hipotézist. Emellett vannak adatok egy keletre irányuló csempészárvonalról is, amelynek célországaiiban ikonok mellett régészeti leleteket is szívesen megszerző tőkeerős ukrán és orosz gyűjtők állnak.

A harmadik hipotézis szerint az illegális gyűjtők és azok beszállítói nem feltétlenül részei a szervezett bűnözésnek Magyarországon, de lehetnek azokkal is kapcsolataik, vagy akár maguk is lehetnek szervezett bűnözésből életvitelszerűen élők. A hazai illegális műkincspiac nemcsak a tranzitforgalomban érdekelt, hanem hazai szereplői is lehetnek. Külföldi gyűjtők és

beszállítók jelen voltak és vannak Magyarországon, ezért a műkincspiac legalább annyira kötődik a nemzetközi, mint a hazai piachoz, és egyértelmű, de nem állandó kapcsolódási pontjai vannak a nemzetközi szervezett bűnözéssel. A hipotézisnek ez utóbbi része nehezen bizonyítható, mert a bizonyítás alapját képező információk többnyire az ún. múzeumbárát fémkeresősök elbeszéléseiből és külföldi aukciókat figyelő régészek megfigyeléseiből származnak, amelyek utat találnak a régészeti szakirodalomba is. Az 1. fejezet végén bemutatott bulgáriai esettanulmány a magyarországiakhoz hasonló folyamatokat mutat be, de csak közvetetten támasztja alá a hazai helyzetre megfogalmazott hipotézis helyességét. A 2. fejezetben részletesen vizsgált illegális fémkeresősökre vonatkozó információk támogatják a hipotézisnek azt az állítását, amely szerint Magyarországon jelen van az a hazai elkövetői kör, aki áruval lát(hat)ja el a hazai és külföldi illegális vásárlókat. Ezek a fémkeresősök, mint beszállítók részt vehetnek a szervezett bűnözés hazai láncolatában. Mindezek azonban csak másodlagos, ellenőrizhetetlen információk. A hazai éremgyűjtésről szóló esettanulmány bemutatásával sem tudtam kellő alapossággal alátámasztani hipotézisemet, ezért elvettem.

A negyedik hipotézis szerint a régészeti korú, illegális eredetű árut kínáló internetes eladási felületek (aukciós oldalak) használata a kiberbűnözés kategóriájába esik minden esetben, akár egyedi eladó, akár bűnözői kör árulja az illegálisan birtokolt régészeti korú tárgyat. A vagyoni károkozás a gyors, anonim eladással a Magyar Állam sérelmére történik. A hipotézis bizonyítása érdekében közvetlenül az örökségvédelmi törvényből indultam ki, amely Magyarországon valamennyi régészeti lelet kereskedelmi forgalomba hozását megtiltja, ezáltal összefüggésbe hozható a kulturális javakkal való visszaélés bűncselekmény tényállással, amelynek elkövetése a kibertérben történik. Közvetetten pedig a 2012-ben megfogalmazott, majd 2020-ban újrafogalmazott Nemzeti Biztonsági Stratégiából, amely szorgalmazza a kibertérben ténylegesen jelentkező vagy potenciális fenyegetések és kockázatok rendszeres felmérését és prioritizálását. Az internetes értékesítés ugyanis jóval szélesebb réteget ér el, mintha egy gyűjtőnek vagy múzeumnak kínálná fel az eladó az árut.

Az ötödik, utolsó hipotézis szerint a kulturális örökségvédelem jelenlegi rendszere Magyarországon fejlesztésre szorul az eredményes munkavégzés, a régészeti korú kulturális javak felderítése, a kapcsolati hálók eredményes elemzése, az elfogás, de különösen a bizonyítás érdekében. A hipotézis igazolásához elsőként a Nemzeti Biztonsági Stratégia több fontos megállapítását és prioritását mutattam be, amelyek az illegális műkincskereskedelem megakadályozása céljából is relevánsak. A prioritások a különböző szervek együttműködését irányozzák elő a hatékonyság növelése érdekében, amelynek egy másik fontos feltétele a rendvédelmi szervek tevékenységéhez kötődő személyi, anyagi és technikai feltételek

folyamatos javítása. Ennek megfelelően kimondható, hogy a magyarországi régészeti örökség fenyegetettsége csak ágazati összefogással csökkenthető, miközben az örökségvédelem biztonságiasítási folyamatában fontos szerepet játszik a rendészeti kommunikáció a lakosság felé a régészeti örökségvédelem és lelőhelyvédelem fontosságáról. Ennek az az alapja, hogy felmérjük a problémát - ehhez járul hozzá ez a doktori disszertáció is.

Az EU és a NATO biztonságát veszélyeztető kihívások elleni fellépés magába kell, hogy foglalja az illegális műkincs-kereskedelem, mint súlyos szervezett bűnözés kategóriájába sorolható bűncselekmény jelenségének tanulmányozását is. Az állam vagy az állam egy szegmensének meggyengülése mindig maga után hozza a szervezett bűnözés megerősödését. Régészeti örökségvédelmi rendszerünk gyengeségének egyik oka az intézményrendszer széttagozódása és a régészet érdekérvényesítő képességének meggyengülése 2012 után, amelyről részletesen írtam a 2. fejezetben. A hálózatos jelenséggel leírható illegális tevékenység ellen hatékonyan csak hálózatos módon lehet fellépni: a legális szereplők hálózatával. A legális szereplőket, a hatóságokat, a szakmabelieket és a közvéleményt fel kell világosítani a problémával kapcsolatban és helyesen kell meghatározni mindegyikük sajátos helyzetét és szerepét.

Az értekezés végén, a függelékbe került egy önkitöltő típusú, anonim kérdőív, amelynek kérdései egy felderítő jellegű, percepció-kutatás kérdései voltak. Vizsgálatom arra fókuszált, hogy a régészettel bármilyen szinten kapcsolatba kerülő kitöltőknek milyen ismereteik vannak ezekről a speciális témákról. A téma nem egyetemi tananyag, de a régészeti közbeszédben és a szaksajtóban vannak ebbe a témakörbe vágó hírek, amelyek befolyásolhatták a kitöltők véleményét. A témával foglalkozó előzetes empirikus kutatás nem ismert, ezért a problémafelvetés, és a kapott eredmények véleményem szerint hiánypótlók. A mintavétel célzott volt: olyan személyek tölthették ki, akik valamilyen módon már kapcsolatban vannak a régészettel; az eredmények csak a kitöltők körére reprezentatívak. A célcsoport tagjai azok a természetes és jogi személyek voltak, akik ma közelebbről Magyarországon kapcsolatba kerülhetnek az illegális régészettel, ezen belül a régészeti leletek és tárgyak illegális kereskedelmével és a kutató számára emailben elérhető, megszólíthatók. Az alapsokaság tehát heterogénnek tekinthető, mert nem csak egy foglalkozást űzők tartoznak ebbe a tág körbe. A kérdőív önkéntes kitöltőinek száma 256 fő, és 3 nagy alcsoportra oszlik (1. régészekre, 2. civil fémkeresősökre, 3. jogászokra, rendőrökre, katonákra). A csoportok között markáns véleménykülönbségek mutatkoztak, ezáltal a különböző vélemények és törekvések összehasonlíthatókká váltak. Tanulságos volt, hogy a válaszok közötti eltéréseket szignifikánsan befolyásolta az, hogy ki milyen foglalkozási kategóriába tartozott. Azaz, a

régészet egyes kérdéseit, problémáit illetően minden oldalon, kvázi foglalkozási kategóriában berögzültek olyan negatív sztereotípiák, néha előítéletességek, amelyek alapvetően befolyásolták a véleményalkotást.

Összegzett következtetések, hipotézisek

A régészeti korú műtárgyak (a legelterjedtebb nemzetközi szabályozás szerint 100 évnél régebbi, a magyar szabályozás szerint 1711 előtt készült tárgyak) és a régészeti lelőhelyekről (a földből vagy földfelszínről, ásatás, terepbejárás során előkerült régészeti leletek) illegális feltárása (ezáltal a lelőhelyek megrongálása, elpusztítása) és anyagi haszonszerzés céljából történő nemzetközi értékesítése, illegális kereskedelme egy erősen összetett probléma. Ezért megközelítésem alapja az lett, hogy lehet ugyan kizárólag csak régészeti, csak rendészeti, vagy csak büntetőjogi megközelítésből vizsgálni, de nem érdemes. Önmagában egyik sem fog kedvező változásokat, igazán sikeres törvényi szabályozást hozni, a jelenség visszaszorulását okozni, mert az illegális műkincskereskedelem mint rendszer átfogó ismerete szükséges a jó megoldások megtalálásához.

A témát nagyon tudatosan kezeltem: az illegális műkincskereskedelem nemzetközi kontextusairól írt 1. fejezetben öt tudományág, a hadtudomány, a rendészettudomány, nemzetközi jog, a 20. századi történelem és a régészet (régészeti örökségvédelem) egymástól eltérő, de a téma komplexitása miatt együttesen beemelhető módszereit alkalmaztam. A nemzeti kontextusról szóló 2. fejezetben elsősorban a hatályos jogszabályokra és előzményeikre, valamint régészek, történészek és jogászok publikációira támaszkodom, több ponton túllépve és továbbgondolva a korábbi kutatások eredményeit. Az illegális műkincspiac és műkincskereskedelem elleni fellépés rendészeti kontextusait tártam fel a 3. fejezetben.

Az egyes fejezetekben összesen 5 hipotézist állítottam fel és vizsgáltam meg. Az első hipotézist (H1) feltártam és igazoltam. A második hipotézist (H2) alátámasztottam.

A harmadik hipotézist (H3) a nehezen ellenőrizhető adatok miatt elvettem. A negyedik hipotézis (H4) igazoltnak tekinthető. Az ötödik hipotézis (H5) szintén igazolható.

A függelékben az általam egy adott célcsoport (a régészettel bármilyen szinten kapcsolatba kerülő érdeklődő kitöltők) számára szétküldött kérdőív eredményeinek elemzésével foglalkoztam. A kérdőíves kutatás eredményei több ponton megerősítették az 1-3. fejezetekben részletesen bemutatott eredményeket, illetve egy erős meghatározottságot mutattak a csoportvéleményeket illetően.

Az új tudományos eredmények, mint az igazolt hipotézisek összegzése és hatékonyság-javítást célzó javaslatok

A régészeti örökség tekintetében az elmúlt mintegy harminc év exponenciálisan megnövelte az illegális piacra bekerülő tárgyak számát, amely elviselhetetlenül nagy terhet ró a világon mindenütt az eredeti, tudományosan értelmezhető összefüggéseiből kiszakított kulturális örökség pusztulását sirató régész szakmára, mindamelllett számottevően megnövelte a szervezett bűnözésbe és a terrorizmusba beforgatható pénz mennyiségét, világszerte komoly biztonságpolitikai fenyegetést jelentve. Az intézményrendszerükben gyenge államokból a gazdag országokba illegálisan érkező nagy mennyiségű, közel-keleti és máshonnan származó régészeti lelet különösen 2003 után növelte meg a feketepiaci árakat és a keresletet. A műkincs a korábbiaknál is jobban presztízstárggyá, vagy befektetési tárggyá vált és megerősödött a hamisítványtermelés. A forrásországok a gyenge államok, ahol a nagyarányú lelőhely-fosztogatás a táptalaja az ellopott leletek kereskedelmének.

Az új tudományos eredmények a következők:

1.) Az illegális műkincskereskedelem elleni küzdelem gyengeségének oka az állami intézményrendszer működési zavara, a rendszer anómiái (mint például fegyveres konfliktus, oligarcha állam, gazdasági válság okozta problémák vagy ismerethiány miatt a kérdés elbagatellizálása és ezzel erőforrások elvonása az ágazattól, stb.).

2.) Az illegális műkincspiac anyagáramlási rendszere hálózatot alkot, de szerkezete, működése, jellemzői a rendészeti és a műkincsvédelemmel foglalkozó szervezetek közös erőfeszítésével és a hálózattudomány segítségével elemezhető. A három tudományterület terminológiájának kölcsönös megfeleltetése szükséges a probléma megértéséhez és megoldásához.

3.) A nemzetközi illegális műkincspiac útvonalai a jogsértések felfedésével kapcsolatos sajtóhírekből és tudományos publikációkból megrajzolható. Ezek részben vagy egészben fedik a nemzetközi illegális fegyver- és drogkereskedelem útvonalait is. Délkeleti irányból, valamint keletről halad Nyugat-Európa, illetve Skandinávia felé az egyik legfontosabb nemzetközi illegális műkincs-kereskedelmi útvonal, amely érinti Magyarországot is. Meghatározható továbbá egy nyugat-keleti áramlási irány, amely az ukrán és orosz gyűjtői körök igényeit elégíti ki.

4.) A kulturális örökség, mint védett jogi tárgy ellen elkövetett bűncselekmények, a lelőhelyrongálás, műemlékrongálás, vagy az illegális műkincs-kereskedelem folyamata

felderítésével el lehet jutni azokhoz a bűnelkövető személyekhez, csoportokhoz és hálózatokhoz, akik a régészeti leletek illegális kereskedelme mellett terrorizmussal, drogkereskedelemmel és fegyverkereskedelemmel is foglalkoz(hat)nak, az elkövetői kör legalább részben fed(het)i egymást.

5.) Az utóbbi években rendkívüli módon felfutott elektronikus kereskedelmi felületek (internetes aukciós oldalak) használata a kiberbűnözés kategóriájába esik minden esetben; akár egyedi eladó, akár bűnözői kör árulja a tárgyat, amennyiben a régészeti korú tárgy vagy lelet illegális eredetű. A bizonyítás nehézségei a műkincsvédelem számára az egyik legnagyobb kihívást jelentik.

6.) A kulturális örökségvédelem jelenlegi rendszere Magyarországon fejlesztésre szorul. A kulturális javakkal való visszaélések hatékonyabb felderítése érdekében szükséges a jogsértésekhez kapcsolódó személyek hálózatának szakszerű elemzése, amely elengedhetetlenül fontos a személyek elfogásához, a védett tárgyak lefoglalásához és a bizonyítás sikeréhez. Ez a jelenség kifejezi a műkincsvédelem sajátosságait, és ebből adódóan a problémamegoldás specifikus jellegét. A hazai régészeti örökségvédelmi rendszer elemzése során feltárt gyengeségének legfontosabb oka az intézményrendszer széttagolódása és a régészet érdekérvényesítő képességének meggyengülése. A lelőhelyvédelem meggyengülésének oka a nagyberuházások hátráltatása volt; a leletvédelem pedig soha nem is tudott megerősödni korábban sem, mert a Műtárgyfelügyelet nem kezelte prioritásnak a régészeti ágazatot, a jól átgondolt három pilléres kulturális örökségvédelmi modell kialakítása végül torzóban maradt.

7.) A közösségi régészet, a megbízható, a feladatra kiképzett civilek hatékonyabb bevonása a régészeti munkába a magyar régészeti örökségvédelem számára a jövőben elengedhetetlenül szükséges. Ez a műkincsvédelem rendszeréhez illeszkedő országos adatbázis létrehozásával és a benne szereplő személyek megbízhatósága ellenőrzésével oldható meg.

8.) Kutatásaim alapján megállapítottam, hogy a műkincsrendészet a rendészet területén belül egy önálló szakrendészet, amely a specifikumainak megfelelő saját fogalmi körrel (terminológiával) rendelkezik. A műkincsrendészetben belül a régészeti korú tárgyak rendészetének sajátos problémái vannak, amely miatt a témakör külön tárgyalandó. A régészettel kapcsolatos műtárgyfelügyeleti hatósági ügyekkel foglalkozó szervezetnél a régész képzettségű munkatárs a szakszerűség alapfeltétele.

9.) Egy hálózatos jelenséggel leírható illegális tevékenység ellen hatékonyan csak hálózatos módon lehet fellépni, mégpedig a legális szereplők hálózatával. A legális szereplőket, a hatóságokat, a szakmát és a közvéleményt fel kell világosítani a problémával kapcsolatban és helyesen meg kell határozni mindegyikük sajátos helyzetét és szerepét.

A legfontosabb javaslatom, ajánlásom a rendészeti szervek régészeti-művészettörténeti jellegű továbbképzésének kialakítására és működtetésére vonatkozott. A dolgozatban nemcsak a Műkincsvédelmi Alosztály további személyi fejlesztésére és az ott folyó büntetőjogi tevékenység további anyagi támogatására tettem javaslatot, hanem összességében a rendőr, mint képzett humánerőforrás „műkincses”, vagyis örökségvédelmi, régészeti irányú továbbképzésének támogatására. Emellett hasznos lenne, ha a Műkincsrendészet tantárgy, súlyának megfelelően, bekerülne a kötelező, és nem a szabadon választható órák közé a rendészeti tisztképzésben. Míg a nyomozói munkát illetően elsősorban az elméleti tudás megalapozása szükséges, addig a pénzügyőrök esetében az, hogy tisztítatlan, illetve restaurálatlan állapotukban is lássanak tárgyakat, mivel munkájuk során nagy eséllyel így fognak velük találkozni. Javaslatot tettem a Nemzeti Régészeti Stratégiát (amely egy azóta sem megvalósult koncepció) megalapozó, 2018-ban kiadott kormányhatározatban röviden megemlített Régészeti Műtárgyfelügyeleti Iroda létrehozására. Körülhatároltam ennek a leendő új hatóságnak a javasolt feladatköreit is, a régészeti leletek illegális kereskedelmének szisztematikusabb felderítése és visszaszorítása érdekében, valamint a civil fémkeresősök központi nyilvántartását háttér kontrolljuk céljából. A bűnmegelőzés hatékonyságának fejlesztése, a közösségi rendészet elveinek alkalmazása, valamint a közösségi régészet rendszerének együttes kialakítása hatásában érezhetően tudja javítani a régészeti leletek illegális feltárásával és kereskedelmével kapcsolatos jelenlegi hazai helyzetet.

A disszertáció témájában megjelent és megjelenés előtt álló saját publikációk jegyzéke

Hudák (2016a)	Hudák, K. (2016a). Egy államhatárokon átívelő társadalmi probléma: A régészeti célú fémkeresés múltja és jelene Magyarországon. <i>Határrendészeti Tanulmányok</i> 13(1), 84-106.
Hudák (2016b)	Hudák, K. (2016b). Műkincsek az elmúlt húsz év háborús zónáiban. Hogyan vált biztonságpolitikai kérdéssé a kulturális örökségvédelem helyzete? In Bene K., Dávid F., & Sarlós I. (szerk.): <i>Fejezetek a hadtörténelemből 4. Válogatás „A háború művészete. 10 éves a Hadtörténeti esték” című konferencia előadásaiból.</i> (pp. 63-77.) Magyar Hadtudományi Társaság.

- Hudák (2017) Hudák, K. (2017a). Illegális műkincs-kereskedelem – nemzetközi trendek, rendészeti intézkedések és a jövő perspektívái. *Magyar Rendészet* 17(1), 65-75.
- Hudák (2018a) Hudák, K. (2018a). Megerősödő bűnügyi vonal a nemzetközi műkincsszakértői munkában. *Belügyi Szemle – Ordinem Facere* 1,37-47.
- Hudák (2018b) Hudák, K. (2018). A vámszakmai munka szerepe és fejlesztési lehetőségei a kulturális javak védelme érdekében. In Czene-Polgár V., & Zsámbokiné Ficskovszky Á. (szerk.), *Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment. Tanulmánykötet.* (pp. 131-149.) Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata. Budapest.
- Hudák (2018c) Hudák, K. (2018c). Some notes on the Law Enforcement Concept of the National Archaeological Strategy of Hungary. *Specimina Nova Dissertationum ex Instituto Historiae Antiquae et Archaeologicae Universitatis Quinqueecclesiensis* 25, 133-149.
- Hudák (2019a) Hudák, K. (2019). Néhány megjegyzés a Nemzeti Régészeti Stratégia rendészeti koncepciójával kapcsolatban. In Baráth, N., & Mezei, J. (szerk.), *Rendészet – tudomány – aktualitások. A rendészettudomány a fiatal kutatók szemével. Konferenciakötet.* (pp. 141-148.) Doktoranduszok Országos Szövetsége. Budapest.
- Hudák (2019b) Hudák, K. (2019b). Az Amerikai Egyesült Államok hadserege és a kulturális örökségvédelem kérdései a hidegháború befejeződésétől napjainkig – kötelezettségek, feladatok és lehetőségek hálójában. In Németh K. (szerk.), *Tavaszi Szél 2019 Konferencia. Nemzetközi Multidiszciplináris Konferencia. Absztraktkötet.* (p. 742.) Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest.
- Hudák (2020) Hudák, K. (2020). Az illegális műtárgykereskedelem mint hálózat és logisztikai lánc elvi sémájának leírása. In Baráth, N., & Mezei, J. (szerk.), *Rendészet – Tudomány – Aktualitások – 2020. A rendészettudomány a fiatal kutatók szemével. Absztrakt kötet.* (p. 32.) Doktoranduszok Országos Szövetsége. Budapest.
- Hudák – Csaba (2020) Hudák, K., & Csaba, Z. (2020). A Brief Survey of Illicit Art Trade of Archaeological Finds in Hungary – in the Context of Customs Control. In Csaba, Z., & Szabó, A. (szerk.), *Közös kihívások – egykor és most. Tanulmánykötet.* (pp. 133-143.) Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata. Budapest.
- Hudák (2022) Hudák, K. (2022). Magyarország szerepe a régészeti korú kulturális javak kereskedelmében. *Ünnepi kötet Vaday Andrea tiszteletére.* Eötvös Loránd Kutatóhálózat, Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti Intézet (megjelenés alatt)

Szakmai-tudományos életrajz

Dr. Hudák Krisztina Eszter 1975. július 16.-án született Budapesten.

Iskolai végzettségei: Az ELTE BTK történelem és régészet szakjaira járt (1994-2002, 1995-2003). Elvégezte történelem szakon a bölcsész- és a tanárképzést. 2002-2014 között elvégezte az ELTE BTK Középkori Egyetemes Történelmi Programját, ahol *summa cum laude* szerezte meg doktori fokozatát 2014-ben. 2015-től a Nemzeti Közszerológiai Egyetemen egy második doktori képzést végez. 2015-től másfél éven át vett részt a Hadtudományi Doktori Iskola képzésében, majd 2016-tól a megalakuló Rendészettudományi Doktori Iskolában folytatta

tanulmányait. Doktori témája a régészeti korú tárgyak illegális műkincskereskedelme és annak hazai és nemzetközi összefüggései lettek. A disszertáció címe: *Régészeti leletek illegális feltárásának és kereskedelmének megakadályozása*, témavezető: Dr. habil. Varga János ny. egy. docens, hőr. ezredes és Dr. Csaba Zágon adjunktus, püör. alezredes. 2022. március 10.-én sikeresen lezajlott a dolgozat műhelyvitája.

Elvégezte a BÁV, valamint a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala hamisítás témakörben tartott, összesen négy rövidebb mesterkurzusát antik porcelán, festmény (2 db kurzus), antik üveg témakörökben.

Nyelvismerete: Francia és spanyol nyelvekből állami középfokú C típusú nyelvvizsgálattal rendelkezik. Emellett középszinten beszél és olvas angolul, olvas olaszul és portugálul.

Munkahelyei: 1997-2002 között a Magyar Nemzeti Múzeum több ásatásán dolgozott, majd 2002-2005 között a Budapesti Történeti Múzeumban dolgozott régésztechnikusként, majd régészként. 2005-2015 között főállású anya volt. 2016-2018 között a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ Világörökségi Főosztályán, majd a Budavári Ingatlanfejlesztő és Üzemeltető Nonprofit Kft.-nél dolgozott világörökségi referensként. A 2021. őszi szemesztertől szakfelelős a Pécsi Tudományegyetemen az Igazságügyi Régészet Szakirányú Továbbképzési Programban (PTE BTK-PTE ÁJK együttműködés). 2017-től óraadó a PTE régészet szakán, majd 2022. őszétől adjunktus.

Elnyert ösztöndíjai és bírálói tevékenysége: 1999 tavaszán Erasmus ösztöndíjat nyert el régészetből Barcelonába, az Universitat de Barcelona egyetemre. 2019-2020-ban elnyert egy ÚNKP ösztöndíjat doktorjelölt kategóriában (ÚNKP-19-3-IV-NKE-94). Elkészült dolgozata: *Az illegális műkincs-kereskedelem anyagáramlási modelljének elkészítése a régészeti korú tárgyak vonatkozásában Magyarországon tekintetében* címmel volt, Dr. Csaba Zágon témavezetése mellett.

Doktorandusz tagként, valamint bírálóként egyaránt részt vett az OTDK Had- és Rendészettudományi, valamint Régészeti Szekciója munkájában, több OTDK konferencián is; négy, illetve egy dolgozatot bírálva.

Szervezeti tagságai: 2018-tól tagja a Magyar Tudományos Akadémia köztestületének. Tagja a Magyar Hadtudományi Társaság CIMIC Szakosztályának (civil-katonai kapcsolatok szakosztálya), a Magyar Régész Szövetségnek, a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulatnak, a Magyar Hagiográfiai Társaságnak, alapító tagja a Magyar Patrisztikai Társaságnak és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Szent II. János Pál Pápa Kutatóközpontján belül 2020 óta működő Krisztus Egyháza a Történelemben Kutatócsoportnak.